

Szymon Maksymilian Wilk*

Źródła archiwalne do dziejów działalności duszpasterskiej konwentu OO. Bernardynów w Przeworsku na przełomie XIX i XX wieku

Klasztor Bernardynów w Przeworsku¹ to fundacja Rafała Jakuba Tarnowskiego z 1461 r., objęta cztery lata później przez zakonników przybyłych prawdopodobnie z Tarnowa. Powstał jako pierwszy w diecezji przemyskiej konwent Braci Mniejszych Regularnej Obserwancji. Z uwagi na korzystne położenie przy trakcie krakowsko-lwowskim zyskał silną pozycję w zakonnej prowincji. Czterokrotnie organizowano tu kapituły, a tej w roku 1489 przewodniczył osobiście bł. Władysław z Gielniowa. Dwaj inni współbracia mieszkający w klasztorze przeworskim – o. Piotr Kandyd i o. Grzegorz z Nowego Sącza – choć nie dostąpili chwały ołtarzy, zasłynęli ze swej świętobliwości². Postaci gorliwych duszpasterzy, wśród których wymienić wypada ponadto kontrreformacyjnego kaznodzieję, o. Klemensa

* Dr Szymon Maksymilian Wilk, Muzeum w Przeworsku Zespół Pałacowo-Parkowy.

¹ A. Chadam OFM, *Przeworsk*, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, H. E. Wyczawski OFM (red.), Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 278–284.

² P. Gąsiorowska, *Rafał Jarosławski fundator klasztoru Bernardynów w Przeworsku*, [w:] *550 lat obecności oo. Bernardynów w Przeworsku*, M.R. Gęśła OFM, A.K. Sitnik OFM (red.), Kalwaria Zebrzydowska 2015, s. 49–52.

Ramuła (1500–1562), przyciągały do przeworskiego konwentu rzesze wiernych³. Wśród gwardianów przeworskich wyróżnili się w XVII w. zwłaszcza o. Hieronim Kakowski – chronolog prowincji i o. Wincenty Morawski, biograf i propagator kultu bł. Władysława z Gielniowa⁴.

Przestrzenią modlitwy zakonników i wiernych, a zarazem centralnym obiektem założenia klasztornego był kościół pod wezwaniem św. Barbary z Nikomedii, zachwycający do dziś gotycką fasadą, ośmioboczną wieżą i manierystycznym szczytem prezbiterium⁵. W XVII stuleciu stał się prężnym ośrodkiem praktykowania kultów wotywnych związanych z barokowymi obrazami: Matki Bożej Pocieszenia pędzla nieznanego autora (przed 1613 r.) i św. Antoniego z Padwy namalowanym przez o. Franciszka Lekszyskiego (przed 1649 r.)⁶. Z początkiem zaś tegoż stulecia (1608) Bernardyni przeworscy obsadzili nową placówkę zakonną, położoną w nieodległym Leżajsku, a związaną z miejscowymi objawieniami maryjnymi⁷. Spośród gromadzących się przy świątyni przeworskiej wiernych rekrutowali się członkowie III Zakonu św. Franciszka i konfraterni religijnych, m.in. bractwa Niepokalanego Poczęcia Najświętszej

³ H.E. Wyczawski OFM, *Ramułt Klemens (Klemens z Radymna) h. własnego*, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich*, H.E. Wyczawski OFM (red.), Warszawa 1981, s. 407.

⁴ K. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. II, 1573 – 1795 – 1932, Lwów 1933, s. 324–325, 338–339.

⁵ W. Kapusta, Sz. Wilk, *550 lat obecności Bernardynów w Przeworsku*, Przeworsk 2015, s. 43–60.

⁶ Sz. Wilk, *Kulty wotywne w kościele oo. Bernardynów w Przeworsku w XVII–XVIII wieku. Zarys problematyki*, „Przeworskie Studia Regionalne” 2015, t. 2, s. 164–170.

⁷ B.M. Wołyniec, *Dzieje klasztoru OO. Bernardynów w Leżajsku w okresie staropolskim*, [w:] *Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Leżajsku*, A.K. Sitnik OFM, A. Dworzak (red.), Kalwaria Zebrzydowska 2020, s. 134–136.

Maryi Panny, obdarzonego odpustami przez papieża Aleksandra VIII w 1690 r.⁸

Wyjątkowo trudne czasy dla klasztoru przyniosły zabory, gdyż niewiele brakowało, by ten wiekowy konwent uległ kasacji. W części zabudowań klasztornych umieszczono w 1822 r. dom poprawy dla duchowieństwa diecezji galicyjskich (*Institutum Correctionis Presbyterorum*)⁹, zmniejszyła się obsada klasztoru, pogorszyła się sytuacja materialna, podupadło duszpasterstwo. Dopiero w latach 80. XIX w. nastąpiło stopniowe odrodzenie duchowe konwentu. Dokonywało się ono na fali przeprowadzanej w całym Zakonie Braci Mniejszych odnowy życia wspólnotowego, zainicjowanej przez generała o. Bernardino dal Vago¹⁰. W prowincji galicyjskiej wcielał ją w życie prowincjał o. Norbert Golichowski, w klasztorze przeworskim kolejni gwardianie: o. Maurycy Miętus, o. Salezy Ścisłowicz, o. Felicjan Fierek i ich następcy¹¹. Podniesienie poziomu życia zakonnego oddziaływało na obszar, który można określić działalnością duszpasterską klasztoru, obejmującą sprawowanie liturgii, promowanie kultów, opiekę nad stowarzyszeniami religijnymi, wyjazdy duszpasterskie, a także troskę o zakonną świętą.

⁸ A.K. Sitnik OFM, *Bractwa przy bernardyńskim kościele św. Barbary w Przeworsku w okresie staropolskim*, „Przeworskie Studia Regionalne” 2015, t. 2, s. 143–158.

⁹ S. Nabywaniec, *Domy korekcyjne dla duchowieństwa diecezjalnego na ziemiach polskich w XIX wieku z uwzględnieniem Galicji i klasztoru karmelitów bosych w Zagórz*, „Galicja. Studia i materiały” 2023, t. 9, s. 161–162.

¹⁰ S.B. Brzuszek OFM, *Sługa Boży Bernardyn Dal Vago z Portogruaro (1822–1895). Odnawiciel i apostoł jedności Zakonu Braci Mniejszych*, [w:] *Zjednoczenie Zakonu Braci Mniejszych w 1897 r. Geneza – przebieg – konsekwencje*, A.J. Szeinke OFM, A.S. Warot OFM, K.R. Prokop (red.), Poznań 2001, s. 94–109.

¹¹ Sz. Wilk, *Bernardyni na drogach odnowy*, [w:] Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni. Działalność duszpasterska Bernardynów w Przeworsku w latach 1884–1939*, Przeworsk 2020, s. 37–56.

Ta wielka odnowa obok różnych skutków – religijnych, społecznych, kulturowych i artystycznych – znalazła odzwierciedlenie również w produkcji aktotwórczej zakonników, także tych pracujących w klasztorze w Przeworsku. Zauważyć można wyraźną różnicę względem okresu poprzedzającego, który jest słabo reprezentowany przez źródła¹². Z ostatnich dwóch dekad XIX w. zachowały się zaś archiwalia o zróżnicowanej formie i treści, dotyczące takich aspektów, jak wspólnota klasztoru, kościół i jego wyposażenie, życie religijne, stowarzyszenia wierznych oraz zagadnienia gospodarcze. Swoją uwagę skupiłem na tych źródłach, które dotyczą duszpasterstwa prowadzonego przez przeworskich zakonników. Zobrazowaniu pastoralnej aktywności duchowieństwa służą zwykle archiwalia związane z prowadzeniem parafii. Ponieważ takowa nie funkcjonowała wówczas przy klasztorze przeworskim, nie wytworzono typowej dokumentacji parafialnej (księgi chrztów, bierzmowanych, zapowiedzi, małżeństw, zgonów, *status animarum*). Mimo to powstało i zachowało się wiele interesujących materiałów ilustrujących życie religijne praktykowane w przestrzeni przeworskiego kościoła pw. św. Barbary przez zakonników i wiernych.

Niniejsze opracowanie obejmuje wybór źródeł – zaprezentowane zostały te w całości poświęcone zagadnieniom związanym z działalnością duszpasterską zakonników lub dostarczające znacznej ilości cennych informacji dotyczących tej kwestii. Z wyjątkiem dwóch rękopisów (księga cudów, księga wizytacji) znajdujących się w Archiwum Klasztoru OO. Bernardynów w Przeworsku, wszystkie pozostałe archiwalia przechowywane są jako depozyt konwentu przeworskiego w Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie.

¹² Sz. Wilk, *Księgi Bractw: Paska Świętego Franciszka z Asyżu i Szkaplerza Świętego przy kościele oo. Bernardynów w Przeworsku z lat 1864–1895*, „Przeworskie Studia Regionalne” 2017, t. 3, s. 9–10.

Tytułowa cezura, określona jako „przełom XIX i XX stulecia” w praktyce oznacza okres od lat 80. XIX w. do połowy lat 20. XX w. Zainicjowane w latach 80. XIX w. idee rozwijały bowiem w kolejnych dziesięcioleciach. Ogólny przegląd źródeł dotyczących aktywności przeworskich zakonników w tym czasie umieściłem już wcześniej we wstępie do książki o działalności duszpasterskiej Bernardynów przeworskich w latach 1884–1939. Jako że miał on wówczas na celu wyłącznie prezentację materiałów wykorzystanych do przygotowania wzmiankowanej publikacji, ograniczał się do charakterystyki przydatnych informacji zawartych w poszczególnych archiwaliach¹³. Niniejsze opracowanie zmienia perspektywę, stawiając w centrum zainteresowania źródła, jest więc poszerzone o szereg spostrzeżeń dotyczących ich formy, kształtu, twórców, czasu i okoliczności powstania.

Każde z archiwaliów zostało zaprezentowane według uprzednio przyjętego schematu. W pierwszej części opisu znalazły się ogólne informacje o rodzaju źródła, jego wymiarach i liczbie stron. Wskazano następnie, kto był inicjatorem powstania lub twórcą oraz z jakich lat pochodzi rękopis. Podjęto także próbę określenia, w jakim celu, z jakiego powodu wytworzono poszczególne źródła. Wybrane archiwalia zostały opatrzone cytatami (fragmentami), które nie tyle mają dostarczyć informacji (gdyż wyjęte z kontekstu nie spełnią tej funkcji), ale pokazać charakter i ich zróżnicowanie.

Wspomnieć trzeba, że pod względem przynależności do struktur Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów (od 1897 r. – Zakonu Braci Mniejszych) klasztor przeworski w omawianym okresie wchodził najpierw w skład Prowincji Galicyjskiej pw. Niepokalanego Poczęcia NMP i bł. Jana z Dukli (do 1899 r.),

¹³ Sz. Wilk, *Wstęp*, [w:] Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 14–24.

następnie po Unii Leoniańskiej do Zjednoczonej Prowincji Galicyjskiej pw. Niepokalanego Poczęcia NMP (1899–1911). Po dokonanych podziale do Prowincji Galicyjskiej pw. Niepokalanego Poczęcia NMP (1911–1918), a po odzyskaniu niepodległości do Prowincji Polskiej pw. Niepokalanego Poczęcia NMP (od 1918 r.). Mimo tych zmian przełożony prowincji (minister prowincjalny) rezydował stale we Lwowie, w klasztorze przy kościele pw. św. Andrzeja. W ramach administracji diecezjalnej konwent przeworski znajdował się na terenie diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego¹⁴.

1. Kronika konwentu

O bezpośrednim wpływie reformy na powstającą w klasztorach dokumentację świadczy zarządzenie prowincjała galicyjskiego o. Norberta Golichowskiego z kongregacji międzykapitulnej w 1884 r. dotyczące obowiązku prowadzenia klasztornych kronik. Spełnili go sumiennie Bernardyni przeworscy, zakładając jeszcze w 1884 r. odpowiednią księgę¹⁵. Oryginał źródła uległ częściowemu uszkodzeniu podczas I wojny światowej, ale przepisany został w 1918 r. (z wyjątkiem trwale utraconych fragmentów za okres od kwietnia 1890 do września 1892 r.). Początkowo funkcję kronikarza spełniał zakonnik wyznaczony przez przełożonego konwentu (m.in. o. Szymon Zieliński), a z czasem zajęli się tym osobiście gwardianie¹⁶. Tom kroniki

¹⁴ A. Chadam OFM, *Przeworsk*, s. 278; K. Grudziński OFM, *Bernardyni w latach 1772–1970 – Prowincje i klasztory*, [w:] *Zakony św. Franciszka w Polsce w latach 1772–1970*, cz. 3, *Zakon Braci Mniejszych – Franciszkanów*, J.R. Bar OFMConv (red.), Warszawa 1978, s. 9–44.

¹⁵ APBK, sygn. IX–57, *Chronica Conventus Przeworscensis OFM v. Bernardinorum*, 1884–1963.

¹⁶ Sz. Wilk, *Wstęp*, [w:] Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 15–17.

rozpoczęty w 1884 r. kontynuowano aż do 1963 r. Rękopis ma wymiary 205 × 340 mm, liczy zaś 282 strony (dwie ostatnie niezapisane)¹⁷.

Bernardyni przeworscy opisywali ważne z ich punktu widzenia wydarzenia w obrębie poszczególnych lat. Niektóre z takich rocznych periodów zawierają się na kilku stronach (1896, 1902), inne na jednej (1922) lub nawet połowie (1908). Poszczególne wydarzenia ujęte są zwykle w akapity. Na marginesie umieszczano komentarze streszczające dany akapit kroniki, np.: „Kościelny cokół naprawiony”, „Zmiana przełożonego”, „Srebrne wotum do Matki Bożej”, „Rekolekcje dla tercjarzy”, „Wodociąg”. Śródtytułami wyróżniano ważniejsze w ocenie kronikarza wydarzenia, jak „Malowanie kościoła 1896 r.” czy „Unia zakonna” (1897). Zdarzało się, że na kartach kroniki przytaczano wyliczenia dotyczące inwestycji, jak wykaz wydatków na „ulepszenia” w kościele i klasztorze w latach 1884–1886 czy „koszta budowy stajni” (1919). Cytowano w całości niektóre dokumenty, jak pochwały generała o. Alojzego a Parma i prowincjała o. Norberta Golichowskiego dla o. Felicjana Fierka (1895) lub pismo dotyczące subwencji krajowej na rzecz klasztoru (1897). Między wpisami z 1906 r. zamieszczono wyciąg z kroniki znajdującej się w Bibliotece Ossolineum we Lwowie, zatytułowany *De origine loci*.

Utrwalone na kartach kroniki informacje można podzielić na kilka kategorii tematycznych. Pierwsza z nich to zmiany personalne we wspólnocie klasztoru dokonywane na kapitułach lub kongregacjach prowincji lub wzmianki o zgonach miejscowych zakonników. Kolejna obejmuje charakterystykę inwestycji przeprowadzanych w świątyni – nowy ołtarz

¹⁷ *Katalog Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie*, cz. 2, Z. Kazanowska (oprac.), Kraków 2011, s. 433.

św. Antoniego z Padwy (1894), malowanie kościoła (1900), ukończenie nowego ołtarza głównego (1900), odnowienie kaplicy Matki Bożej Pocieszenia (1906), a także na terenie klasztoru i zabudowań gospodarczych – urządzenie rozmównicy (1918), budowa stajni murowanej (1919), wzniesienie pieca chlebowego (1922). Natrafiamy na informacje poświęcone wydarzeniom religijnym – np. wizytacja bpa Józefa Sebastiana Pelczara (1910). Ostatnią grupę stanowią wiadomości dotyczące wydarzeń ogólnokrajowych, kościelnych lub światowych – śmierć papieża Leona XIII i wybór Piusa X (1903), zamach na namiestnika Potockiego (1907), odzyskanie niepodległości przez Polskę (1918).

Fragment kroniki konwentu poświęcony rekolekcjom ogłoszonym przez o. Czesława Bogdalskiego w 1896 r.¹⁸

Postanowiono odprawić ekspiacyjne nabożeństwo połączone z trzydniowymi ćwiczeniami duchownymi dla ludu. Co się rzeczywiście odbyło w dniach 28 (wieczór) – 29–30 i 31 grudnia – w następującym porządku: kazanie wstępne na nieszpórach z monstrancją, prymaria i kazanie, *summa coram S[anctissimo]* w monstrancyi, nieszpory także, a po nich kazanie we wszystkie trzy dni, w Nowy Rok 1897 generalna komunია i zakończenie. Prześliczne i z nader dobrym skutkiem nauki wszystkie głosił O. Czesław Bogdalski, złotousty nasz kaznodzieja, który miał zasłużoną sławę ogólną jednego z najlepszych naszych kaznodziei polskich swego czasu. W słuchaniu spowiedzi pomagali ojcowie nasi z Leżajska i Rzeszowa oraz miejscowe duchowieństwo parafialne. Wyspowiadało się przeszło 3000 osób. W czasie nauk kościół nie mógł pomieścić słuchaczy, stali poza kościołem,

¹⁸ APBK, sygn. IX-57, *Chronica Conventus Przeworscensis OFM v. Bernardinorum*, 1884–1963, s. 27.

gdyż – jak na koniec grudnia – dni były bardzo ciepłe i piękne. Mało było kaznodziei tych nauk, wygłosił jeszcze jedno kazanie w czasie sumy u fary, gdzie odbyła się procesja różańcowa, zawsze celebrowana przez naszych ojców.

2. Porządek nabożeństw

Życie religijne prowadzone w kościołach bernardynów poznać możemy dzięki tzw. porządkom nabożeństw, zawierającym szczegółowe informacje o sprawowaniu służby Bożej przez miejscowych zakonników. Najstarszy taki rękopis wytworzony w konwencie w przeworskim pochodzi z 1919 r.¹⁹, a spisany został na polecenie gwardiana o. Fulgentego Szklanego. Rozkład celebracji w niedziele i dni powszednie oraz dokładny przebieg czynności podejmowanych podczas poszczególnych świąt umieścili Bernardyni w 70-stronicowym, niepozornym zeszycie o wymiarach 164 × 205 mm²⁰. Przeworscy ojcowie prowadzili notatki na własne potrzeby, na co wpływ też miała częsta rotacja zakonników, którzy potrzebowali informacji, jak wyglądały obchody we wcześniejszych latach.

Na stronie tytułowej znajduje się napis „Porządek nabożeństw rocznych przy kościele OO. Bernardynów w Przeworsku spisany 1919 r.”. Wokół niego, zapewne dla uwiarygodnienia, trzykrotnie odbito pieczęć klasztoru z tego czasu. Pierwsza część o nazwie „Generalia” obejmuje informacje dotyczące sprawowania liturgii i nabożeństw w niedziele, wtorki, soboty i pierwsze piątki miesiąca. Druga, znacznie obszerniejsza,

¹⁹ APBK, sygn. IX–15, *Porządek nabożeństw rocznych przy kościele OO. Bernardynów w Przeworsku, spisany 1919 r.*

²⁰ H.E. Wyczawski OFM, *Katalog Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie*, s. 350; Sz. Wilk, *Wstęp*, [w:] Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 17.

prezentuje celebracje w poszczególne święta roku liturgicznego: „Nowy rok”, „Uroczystość Trzech Króli”, „Uroczystość Matki Bożej Gromniczej”, „Niedziela zapustna, czyli *Quinquagesima*”, „Uroczystość św. Józefa” itd. Każdy z opisów rozpoczyna się od nowej strony, przy czym występują takie liczące kilka stron. Charakteryzując każde ze świąt, uwzględniano przede wszystkim godziny odprowadzania Mszy św., miejsce ich celebracji (jeśli były wykorzystywane boczne ołtarze), a także zakres posługi kaznodziejskiej, dodatkowe nabożeństwa, procesje i śpiewy, nowenny i oktawy, podawanie wiernym relikwii do ucaławiania. Interesujące są komentarze dotyczące udziału okolicznego duchowieństwa w urządzanych odpustach czy frekwencji wiernych, np.: „udział wiernych liczny, tak w samą uroczystość, jak i przez całą nowennę”. Występują liczne skreślenia i dopiski na marginesach, obrazujące wprowadzane zmiany w oparciu nadawanej poszczególnym świętom w kolejnych latach, uzależnione od potrzeb duszpasterskich.

Z porządku nabożeństw dowiadujemy się, że w każdą niedzielę Bernardyni przeworscy sprawowali prymarię o godz. 7:00 (od października do marca) lub 6:30 (od kwietnia do września), sumę o godz. 11:00 (od października do marca) lub 10:30 (od kwietnia do września), w godzinach popołudniowych odprowadzono nieszpory. W każdy wtorek celebrowana była Msza wotywna przed ołtarzem św. Antoniego z Padwy (o 9:00 lub 8:30), a w każdą sobotę – w kaplicy Matki Bożej Pocieszenia (o 7:00 lub 6:30). Uroczystości odpustowe organizowano z okazji święta św. Antoniego z Padwy (13 VI, poprzedzone 9-wtorkową nowenną), Matki Bożej Anielskiej z Porcjunkuli (2 VIII), św. Franciszka z Asyżu (4 X), św. Barbary, patronki kościoła (4 XII) i Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny (8 XII). Popularnością cieszyły się nabożeństwa pasyjne w Wielkim Poście (Droga Krzyżowa, Gorzkie żale) oraz nabożeństwa majowe i czerwcowe.

Fragment porządku nabożeństw w kościele Bernardynów przeworskich z opisem uroczystości św. Franciszka z Asyżu²¹:

Uroczystość Św. N.O. Franciszka
(4 października)

W wigilię nieszpory o godz. 5:30 z monstrancją. W sam dzień pierwsza wotywa o godz. 7:00, potem cicha Msza św. (z organem) w kaplicy M.B. Pocieszenia bez wystawienia, w czasie której odmawia się częstka różańca. – O godz. 9:00 wotywa u św. Franciszka, po niej zgromadzenie tercjarzy i ich absolucja.

O godz. 10:30 suma z monstrancją, w czasie niej po Credo kazanie. Po sumie przyjmowanie do III Zakonu św. Franciszka przez ojca dyrektora i poświęcenie różnych dewocjonałów.

O godz. 17:30 nieszpory z wystawieniem Najświętszego Sakramentu, po nich procesja po kościele i „Te Deum”. Następnie grono zakonników idzie przed ołtarz św. Franciszka i tam się śpiewa antyfonę: „O sanctissima anima” i psalm 141 „Voce mea ad Dominum clamavi” na pamiątkę błogosławionej śmierci św. O.N. Franciszka o zachodzie słońca. Po skończonym psalmie odmawia się flexis genibus – cicho – 5 Ojczy nasz, 5 Zdrowaś Maryjo i tyleż Chwała Ojcu. Na samym zaś końcu śpiewa się antyfonę „Salve sancte Pater” z odpowiednią i przepisaną oracją, poczem daje się pacyfikał do pocałowania. Podczas odmawiania pięciu pacierzy ma się dzwonić we wszystkie kościelne dzwony.

3. Księga ekskursyjna

Pomoc duszpasterską w różnych formach, jaką świadczyli zakonnicy na prośbę okolicznego duchowieństwa parafialnego,

²¹ APBK, sygn. IX–15, *Porządek nabożeństw rocznych przy kościele OO. Bernardynów w Przeworsku, spisany 1919 r.*, s. 52–53.

ilustruje księgą ekskursyjną klasztoru przeworskiego²². Rękopis o wymiarach 160 × 205 mm liczy 180 stron (s. 58–180 niezapisane)²³. Księga została założona w 1924 r. przez gwardiana o. Tadeusza Ukleję, a prowadzili ją kolejno do 1935 r. oo. Kalikst Stuligłowa i Jacek Bober. Zapiski wznowiono następnie na krótko od lutego do grudnia 1949 r. Zakonnicy prowadzili rejestr na własne potrzeby, aby dokumentować podejmowane wyjazdy²⁴.

Treść rękopisu ujęta jest w tabelę, której kolejne kolumny mają w nagłówku: „No”, „Data”, „Rodzaj zajęcia”, „Miejsowość”, „Imię i nazwisko kapłana”, „Uwaga”. Wpisy z czasów o. Tadeusza Uklei cechują się wielką starannością i skrupulatnością, zawsze występuje data dzienna, a precyzyjnie określony jest powód wyjazdu. W „Uwagach” napotykamy na informacje uszczegółowiające, np. „ksiądz proboszcz chory”, „kazanie okolicznościowe o Konstytucji 3 Maja”, „odpust, oo. kapucyni mieli kazania”. Po 1927 r. z mniejszą pieczołowitością spisywano informacje o wyjazdach, skupiając się tylko na najważniejszych ekskursjach, a pomijając np. wizyty u przeworskich szarytek. Tabele przerywają wpisy wizytacyjne, pierwszy z nich (prowincjała o. Benedykta Wierciocha) pojawia się 14 maja 1925 r.

Zgodnie z informacjami umieszczonymi w rękopisie, do zakonników najczęściej udających się na ekskursje w latach 1924–1927 należeli o. Samuel Szewczyk i o. Tadeusz Ukleja, zaś po 1927 r. – o. Kalikst Stuligłowa, o. Grzegorz Miętus i o. Jacek Bober. Z księgi wynika, że Bernardyni uczestniczyli

²² APBK, sygn. IX–14, *Liber excursionum in Przeworsk ab 27 Julii 1924, 1924–1949*.

²³ H.E. Wyczawski OFM, *Katalog Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie*, s. [350].

²⁴ Sz. Wilk, *Wstęp*, [w:] Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 18.

w odpustach parafialnych, celebrując Msze św., głosząc kazania czy spowiadając wiernych, w konfesjonale pomagali także podczas spowiedzi wielkopostnych lub szkolnych, zastępowali również chorych kapłanów w obowiązkach duszpasterskich. Uwagę zwracają celebracje Mszy św. w dworze Jerzego Turnaua w Mikulicach pod Przeworskiem (w latach 1924–1927). Wśród parafii, które odwiedzali zakonnicy, wyróżniają się pod względem liczby ekskursji: Urzejowice, Gniewczyna, Markowa, Ostrów, Manasterz i Siennów. Wyjeżdżali także do kościołów bernardyńskich, aby wspomóc podczas uroczystości swych współbraci w Leżajsku, Rzeszowie czy Kalwarii Zebrzydowskiej.

Fragment księgi ekskursyjnej konwentu przeworskiego z wpisami z lipca–sierpnia 1925 r.²⁵

Lp.	Data	Rodzaj zajęcia	Miejscowość	Imię i nazw. kapłana	Uwaga
118.	5/7	Msza św.	Mikulice	O. Samuel	
119.	12/7	Msza św.	Mikulice	O. Samuel	
120.	12/7	Spow. odpust.	Dukla OO. Bernardyni	O. Tadeusz	Odpust
121.	19/7	Msza św.	Mikulice	O. Tadeusz	
122.	16/7	Suma (odpust)	Ostrów	O. Tadeusz	Odpust M.B. Szkaplerzn.

²⁵ APBK, sygn. IX–14, *Liber excursionum in Przeworsk ab 27 Julii 1924, 1924–1949*, s. 14.

Lp.	Data	Rodzaj zajęcia	Miejscowość	Imię i nazw. kapłana	Uwaga
123.	22/7	Spowiedź odpustowa	Nowosielce	O. Tadeusz	Odpust na św. Marię Magdalenę
124.	22/7		Nowosielce	O. Samuel	
125.	26/7	Msza św.	Mikulice	O. Samuel	
126.	37/07	Błog. N.S.O.	Przeworsk	O. Samuel	SS. Mił.
127.	1/8	Spow. dzieci	Przeworsk	O. Tadeusz	SS. Mił.
128.	2/8	Msza św.	Mikulice	O. Samuel	
129.	5/8	Błog. N.S.O.	Przeworsk	O. Samuel	Szpital
130.	5/8	Spow. dzieci	Przeworsk	O. Tadeusz	Szpital

4. Księga cudów (mirakulów)

Typowym dla ośrodków pielgrzymkowych rodzajem dokumentacji były księgi cudów (mirakulów), zawierające relacje o nadzwyczajnych łaskach zgłaszanych przez pątników, których tradycja na ziemiach polskich sięga XIII–XIV w.²⁶ Upowszechniły się po soborze trydenckim wraz z dynamicznym rozwojem sanktuariów, a zwłaszcza staraniami o aprobatę poszczególnych kultów, a potem także zabiegami o koronacje cudownych wizerunków²⁷.

²⁶ A. Witkowska OSU, *Miracula małopolskie z XIII i XIV wieku. Studium źródłowe*, „Roczniki Humanistyczne” 1971, t. 19, z. 2, s. 29–160.

²⁷ A. Bosiacka, *Religijność na Podlasiu w świetle ksiąg cudów z XVI–XVIII wieku*, Warszawa 2007, s. 23–28.

Przeworska księga cudów i łask²⁸ założona została przez gwardiana o. Tadeusza Ukleję dla dokumentowania rozwijającego się kultu maryjnego. Rozpoczęcie rejestrowania łask ma bezpośredni związek z zabiegami o koronację, które podejmował zakonnik. Rejestr zaczęto prowadzić w sierpniu 1925 r., tj. na sześć miesięcy przed skierowaniem do kurii przemyskiej pisma w sprawie ukoronowania wizerunku. Zresztą dziesięć mirakulów cytował o. Ukleja w tymże liście. Redaktor zbioru wpisał do księgi relacje o łaskach doznanych od 1852 r. Postanowił ująć również mirakula związane ze św. Antonim z Padwy, którego obraz otaczany jest kultem w kościele przeworskim. Rejestrowanie nadzwyczajnych wydarzeń kontynuowano w latach następnych, ostatni z wpisów pochodzi z 1960 r.²⁹

Wykaz cudów poprzedzony jest historycznym wstępem, traktującym o genezie wizerunku i okolicznościach odnowienia jego czci u schyłku XIX w. Poszczególne opisy są skonstruowane według schematu, który ukształtował się w epoce potrydenckiej, uwzględniającego imię i nazwisko składającego podziękowanie, miejscowość, problem, z którym się zmagał (choroba, wypadek, inne nieszczęście), podejmowane praktyki religijne, okoliczności doznania łaski, złożone wotum. Dwadzieścia dwie relacje związane są z kultem Matki Bożej Pocieszenia, szesnaście z kultem św. Antoniego z Padwy.

²⁸ Archiwum Klasztoru Bernardynów w Przeworsku [dalej: ABP], b. sygn., [T. Ukleja OFM], *Cuda i łaski doznane za przyczyną Matki Bożej Pocieszenia i Świętego Antoniego Padewskiego*.

²⁹ Sz. Wilk, *Kult Matki Bożej Pocieszenia w kościele OO. Bernardynów w Przeworsku w latach 1772–1939*, [w:] *Consolatio Populi Prevorscensis. Studia z dziejów kultu Matki Bożej Pocieszenia w kościele OO. Bernardynów w Przeworsku*, Sz. Wilk (red.), Przeworsk 2019, s. 202–209.

Źródło informuje, że przedmiotem zgłaszanych przez wiernych łask były zwykle uzdrowienia (z choroby nóg, z zakażenia okołoporodowego, z choroby umysłowej, z choroby gardła, ogólne podziękowania „za odzyskane zdrowie”), rzadziej dziękowano za inne łaski (ocalenie od pożaru, szczęśliwy powrót z wojny, osiągnięcie zgody w rodzinie). Najwięcej podziękowań za orędownictwo Matki Bożej Pocieszenia pochodzi z lat 1903–1906 i 1924–1927, w przypadku św. Antoniego z Padwy są to lata 1916–1918 i 1925–1926. Kulty oddziaływały głównie na Przeworsk i jego bliskie okolice (Gorliczyna, Maćkówka, Łańcut, Rozbórz), ale zdarzają się relacje pochodzące z odleglejszych miejscowości (Rudna Wielka, Jaryczów Nowy, Kraków). Wdzięczność wiernych znajdowała swój materialny wyraz w wotach, najczęściej złotych lub srebrnych plakietkach w kształcie serc, księga notuje ponadto korale, pierścionki, obrączki czy zegarki.

Opis cudu doznanego za wstawiennictwem
Matki Bożej Pocieszenia w 1906 r.³⁰

W r. 1906 zachorowała śmiertelnie (zakażenie post partum) Elżbieta Trzeciak w Rudnej Wielkiej. Dr Nieć z Rzeszowa po pierwszym zaraz zbadaniu orzekł, że tu nie ma nadziei wyzdrowienia, a wezwany powtórnie nie pojechał mówiąc: „w tym wypadku tylko trumna jest potrzebna, pomoc lekarska zbyteczna.” Podobnie powiedział Dr Herz z Rzeszowa. Familia chorej widząc, że lekarze nie robią żadnej nadziei wyzdrowienia, szuka pomocy u Matki Bożej Pocieszenia w Przeworsku i znajdują prawdziwą pociechę. Chora, konająca Elżbieta zaraz po odprawieniu Mszy św. w kaplicy przed Matką Bożą w Przeworsku wkrótce

³⁰ ABP, b. sygn., *Cuda i łaski doznane za przyczyną Matki Bożej Pocieszenia i Świętego Antoniego Padewskiego, 1852–1960*, s. 7–8.

odzyskuje przytomność i po tygodniu opuszcza łoże boleści – uzdrowiona. Za tę łaskę podziękę Matce Bożej Pocieszenia i wotum składa Elżbieta i Jan Trzeciak z całą rodziną. Świadkiem tego byłem sam obecny jako brat Elżbiety O. Franciszek Woźny, Gwardian w Przeworsku.

5. Księga wizytacji

Klasztory regularnie wizytowali wyżsi przełożeni zakonni, czego świadectwem jest „Liber visitationis” (Księga wizytacji) konwentu przeworskich Bernardynów³¹. Została założona w 1910 r., wpisów dokonywali w niej ministrowie prowincjałni (prowincjałowie) i wizytatorzy generalni, czyli zakonnicy z innych prowincji wyznaczeni przez ministra generalnego do przeprowadzenia wizytacji generalnej. Pierwszy wpis został sporządzony przez prowincjała o. Daniela Magońskiego (30 kwietnia 1910 r.), kolejne przez jego następców – o. Sabina Figusa (1919), o. Benedykta Wierciocha (1922), wśród wizytatorów spotykamy zaś o. Rafała Rodicia (1918) i o. Anioła Ulejnika (1924). Niektóre wpisy sporządzano w języku łacińskim, zwłaszcza czynione przez wizytatorów generalnych, nieposługujących się językiem polskim. Księga stanowi świadectwo żywotności źródeł bernardyńskich, gdyż prowadzona jest do dziś³².

Każdy z wpisów rozpoczyna się zwykle od formuły „In nomine Domini. Amen” (W imię Pańskie. Amen). Następnie autor stwierdza, w jakich dniach odbył wizytację konwentu, formułuje słowa pochwały względem gwardiana i miejscowej

³¹ ABP, rkps b. sygn., *Liber visitationis ab an. 1910*.

³² Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 21; M.R. Gęśła OFM, *Kronika wizytacji oo. Bernardynów w Przeworsku 1910–1939 – Liber visitationis*, „Przeworskie Studia Regionalne” 2015, t. 2, s. 176–190.

wspólnoty, a następnie „dla większej chwały Bożej i dla lepszego zachowania świętej naszej reguły” wymienia zarządzenia powizytacyjne, które zakonnicy winni wcielić w życie. Wpisy liczą zwykle od ½ do 1½ strony tekstu, obejmując kilka lub kilkanaście zdań. Pod każdym wpisem znajduje się podpis wizytującego wraz z pieczęcią.

Źródło niewątpliwie poszerza obraz funkcjonowania klasztoru o ocenę działalności zakonników dokonywaną przez przełożonych. Autorzy wpisów koncentrowali się przede wszystkim na życiu wewnątrzklasztornym, jak dyscyplina, posłuszeństwo przełożonym, kwestia klauzury, zbieranie jałmużny. Rzadziej w swych uwagach dotyczą kwestii związanych z duszpasterstwem, chwalcą przeworskich zakonników za ofiarność w sprawowaniu sakramentów, troskę o stan kościoła, opiekę nad tercjarstwem lub podejmowane wyjazdy duszpasterskie.

6. Księga III Zakonu św. Franciszka

Przeznaczony dla osób świeckich III Zakon Świętego Franciszka sięga czasów Zakonodawcy, skupiając od XIII w. osoby zainteresowane duchowością franciszkańską, żyjące jednak „w świecie”. Grupy tercjarskie istniały przy niemal każdym klasztorze franciszkańskim, a po okresie pewnego regresu w XVIII–XIX w. zyskały nową energię za sprawą papieża Leona XIII. Do odnowienia istniejącej od średniowiecza wspólnoty III Zakonu przy klasztorze przeworskim doszło w 1882 r. za sprawą o. Maurycego Miętusa³³.

³³ K. Grudziński OFM, *Trzeci Zakon Św. Franciszka z Asyżu w Polsce pod opieką Bernardynów w latach 1453–1921*, „Vita Provinciae” 1981, t. 18, z. 2–3, s. 1; L. Iriarte OFMCap, *Odrodzenie. Reguła Leona XIII (1883). Stan aktualny*, s. 521; Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 233.

Rejestrowanie personaliów członków było obowiązkiem poszczególnych gmin tercjarских, ułatwiało ponadto zarządzanie wspólnotą, stanowiło potwierdzenie przyjęcia w szeregi III Zakonu. Dwa lata od odnowienia III Zakonu św. Franciszka przy klasztorze przeworskim założono księgę³⁴, którą zakupił o. Salezy Ścisłowicz. Kontynuowali ją kolejni dyrektorzy III Zakonu, czyli zakonnicy wyznaczeni do opieki nad miejscową wspólnotą tercjarską, wśród nich o. Wenanty Potoniec, którego nazwisko pojawia się na kartach źródła. Rejestr przyjmowanych w szeregi tercjarstwa członków obejmuje okres od 4 października 1882 r. do 11 lipca 1897 r., zaś znajdujące się w drugiej części księgi krótkie protokoły zebrań miesięcznych pochodzą z lat 1884–1886. Rękopis o wymiarach 245 × 387 mm liczy w sumie 230 stron (s. 16–66, 71–222 są niezapisane)³⁵.

Rejestr członków ma formę tabelaryczną, w kolejnych kolumnach umieszczano następujące informacje: „imię w III zakonie i nazwisko”, „imię chrzestne”, „stan”, „zajęcie”, „gmina”, „dzień, rok i miesiąc przyjęcia do III Zakonu” (obłóczyn). W ostatniej rubryce często pojawia się dodatkowa data – złożenia profesji tercjarskiej, dlatego od 1887 r. wprowadzono dlań dodatkową kolumnę. Zrezygnowano wówczas z rubryki „zajęcie”, która i tak nie była zwykle uzupełniana w przeciwieństwie do pozostałych, prowadzonych skrupulatnie. Śmierć tercjarza oznaczano zwykle dużym krzyżykiem, rzadko opatrzonym konkretną datą. W latach 1891–1892 estetyka i czytelność prowadzonego rejestru zaczyna się stopniowo pogarszać. Do przejrzystego układu tabelarycznego powrócono w 1893 r. Wśród interesujących dopisków znajdujemy ponadto

³⁴ APBK, sygn. IX–12, *Księga Trzeciego Zakonu św. Franciszka przy kościele Bernardynów w Przeworsku, 1882–1897*.

³⁵ H.E. Wyczawski OFM, *Katalog Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie*, s. 350; Sz. Wilk, *Wstęp*, [w:] Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 18.

komentarze dotyczące aktywności we wspólnocie, a raczej jej braku: „zupełnie nie chodzi”, „wyjechała” itp., a od 1892 r. adnotacje o wniesionej opłacie wpisowej (1 floren). Księga tercjarska wyróżnia się na tle źródeł związanych z pozostałymi wspólnotami działającymi przy konwencie przeworskim swą drugą częścią o charakterze narracyjnym w postaci relacji ze „zgrupowań miesięcznych” odbywanych pod kierunkiem dyrektora III Zakonu, podczas których przyjmowano do wspólnoty, dokonywano wyboru na urzędy tercjarskie i przeliczano stan kasy tercjarskiej. W trzeciej części znajduje się zaś wykaz członków tercjarstwa według miejsca zamieszkania.

Z księgi tercjarskiej dowiadujemy się, że w latach 1882–1897 do kongregacji przy konwencie przeworskim wstąpiło 326 osób, w tym 240 kobiet i 86 mężczyzn. Najwięcej nowych członków (46 osób) przyjęto do wspólnoty w 1893 r. W odniesieniu do stanu cywilnego informacja pojawia się przy nazwiskach 190 kobiet i 68 mężczyzn. W pierwszej z grup natrafiamy na podobną liczbę panien (77) i mężatek (81), w drugiej zaś zdecydowanie dominowali żonaci (53), dziwić może nieco sporadyczne pojawianie się wdowców (3). Księga notuje imiona, jakie przyjmowali wstępujący do wspólnoty – wśród mężczyzn najczęściej pojawia się Franciszek (33) i Antoni (17), wśród kobiet występuje duża różnorodność, tercjarki najczęściej wybierały imię Franciszka (35), Maria (19), Katarzyna (14) i Teresa (13). Źródło dostarcza także informacji o przestrzennym oddziaływaniu wspólnoty (dane o miejscowości zanotowano dla 290 osób) – członkowie kongregacji pochodzili najczęściej z Przeworska (32), Gorliczyny (29), Rozborza (27), Bud Przeworskich (25) i Mokrej Strony (25). Warto podkreślić, że w 1892 r. do wspólnoty dołączyła księżna Cecylia z Zamoyskich Lubomirska³⁶.

³⁶ Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 241–248.

7. Księga Pobożnego Stowarzyszenia św. Antoniego z Padwy

W 1894 r. władze generalne Zakonu powołały przy franciszkańskiej bazylice św. Antoniego w Rzymie stowarzyszenie poświęcone czci tegoż Świętego. Wkrótce zaczęły powstawać oddziały przy klasztorach, na terenie diecezji przemyskiej umożliwiła to aprobata miejscowego ordynariusza z grudnia 1895 r. Członkowie mieli za zadanie szerzyć kult świętego patrona, odmawiać wyznaczone modlitwy, uczestniczyć w uroczystościach ku jego czci i wspierać ubogich jałmużną³⁷. Chociaż przy klasztorze przeworskim Pobożne Stowarzyszenie Świętego Antoniego z Padwy powstało u schyłku XIX w., zachowana „księga” obejmuje lata 1917–1938. Założona została za czasów o. Fulgentego Szklanego celem rejestrowania osób wstępujących do wspólnoty. Wąska „księga” o wymiarach 127 × 330 mm liczy 42 strony, część z nich została jednak wycięta³⁸.

Na pierwszej stronie rękopisu umieszczony jest napis „Stowarzyszenie Św. Antoniego z Padwy”. Podobnie jak w przypadku księgi tercjarskiej treść tworzy rejestr osób przyjmowanych do organizacji. Wpisy z 1917 i początku 1918 r. cechują się pewną starannością, która szybko jednak zanika. Na kolejnych stronach natrafiamy na pismo kilkudziesięciu rąk – kształtna kaligrafia przeplata się z niewprawnie stawianymi literami. Zdarzają się grupy kilkunastu, a nawet kilkudziesięciu wpisów poczynionych przez tę samą osobę, obok nich widnieją też pojedyncze, niepowtarzające się (np. w 1922 r.) – być może w części przypadków czynione przez samych wstępujących. Między 1918

³⁷ N. Golichowski OFM, *Żywot, cuda i nabożeństwo do św. Antoniego Padewskiego*, Kraków 1903, s. 193–195.

³⁸ H.E. Wyczawski OFM, *Katalog Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie*, s. 350.

a 1929 r. natrafiamy w księdze na wpisy wizytacyjne. Interesującą jest komentarz towarzyszący ostatniemu z nich, napisany przez o. Benedykta Wierciocha: „Pisać zawsze atramentem!”.

W latach 1917–1938 do Pobożnego Stowarzyszenia Świętego Antoniego w Przeworsku wstąpiły 1404 osoby, w tym 476 mężczyzn i 928 kobiet. Największą liczbę nowych członków i członkiń (223 osoby) pozyskano w 1931 r., gdy odbywały się obchody jubileuszowe 700-lecia śmierci św. Antoniego z Padwy. Rekrutujący się do organizacji pochodzili najczęściej z Przeworska (224 osoby), licznie reprezentowane na kartach księgi są ponadto Rozbórz (125 osób), Gniewczyzna (81 osób), Studzian (74 osoby)³⁹.

8. Księga Franciszkańskiego Związku Misyjnego

XIX wiek cechuje wzmożone zainteresowanie misjami chrześcijańskimi, których prowadzenia podejmowało się wiele zakonów i zgromadzeń, również poszczególne gałęzie zakonu franciszkańskiego⁴⁰. W tym duchu generał zakonu Braci Mniejszych, o. Bernardyn Klumper, w 1922 r. polecał zakładać przy klasztorach oddziały Związku Misyjnego. Inicjatywę zwierzchnika przyjęli polscy Bernardyni na kapitule w 1924 r., a wielkim orędownikiem Franciszkańskiego Związku Misyjnego stał się ówczesny prowincjał o. Benedykt Wiercioch. Do obowiązków członków stowarzyszenia należała modlitwa w intencji misji franciszkańskich i składanie jałmużny na ten cel⁴¹.

³⁹ Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 256–260.

⁴⁰ Sz. Wilk, *Misje franciszkańskie na łamach czasopisma „Missye Katolickie” z lat 1882–1906*, [w:] *Franciszkańska działalność misyjna w służbie Ewangelii*, M.R. Gęśła OFM, A.K. Sitnik OFM (red.), Kalwaria Zebrzydowska 2020, s. 177–191.

⁴¹ *Związek Misyjny Zakonu Braci Mniejszych OO. Bernardynów w Polsce. Statut*, „Dzwonek Trzeciego Zakonu” 1925, R. 39, nr 1, s. 52; Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 262–263.

Przeworski oddział Związku rozpoczął działalność w 1925 r., czego dowodzi zachowana „księga” stowarzyszenia. Została założona przez gwardiana o. Tadeusza Ukleję w celu rejestrowania osób zapisujących się do stowarzyszenia. Rękopis o wymiarach 170 × 205 mm liczy 120 stron (s. 19–120 niezapisane)⁴². Spisywanie członków organizacji kontynuowano do 1933 r., wpisów dokonywał wówczas o. Kalikst Stuligłowa.

Zawartość rękopisu tworzy ujęty w tabelę rejestr zatytułowany „Związek Misyjny przy klasztorze O.O. Bernardynów w Przeworsku”. Notując dane osób wstępujących do stowarzyszenia, ograniczano się do wpisywania imienia i nazwiska oraz miejscowości. Rękopis przeglądano podczas wizytacji generalnych – pierwszy wpis to potwierdzający sporządził o. Benedykt Wiercioch (14 V 1925), który jako propagator Związku z uznaniem podsumował przyjęcie 63 osób do stowarzyszenia zwrotem: „Bravissimo!”. W rękopisie występują skreślenia kilkunastu członków, między innymi braci zakonnych, z adnotacją „wyjechał”.

Do Franciszkańskiego Związku Misyjnego w Przeworsku w latach 1925–1933 wstąpiło w sumie 169 osób – 22 mężczyzn i 147 kobiet. Ponad połowa zrekrutowała się w pierwszym roku istnienia wspólnoty (52,5%). Zdecydowana większość przyjętych pochodziła z Rozborza (54 osoby) i Przeworska (52 osoby)⁴³.

9. Inwentarz kościoła i klasztoru

Długą tradycję mają inwentarze prezentujące materialny stan kościołów i klasztorów. Spisywane były zwykle przy okazji wizytacji generalnych, a także na polecenie władz zaborczych⁴⁴.

⁴² APBK, sygn. IX-42, *Związek Misyjny przy klasztorze OO. Bernardynów w Przeworsku, 1925–1936*.

⁴³ Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 265–267.

⁴⁴ A.K. Sitnik OFM, *Wybrane inwentarze bernardyńskich kościołów i klasztorów repatriowanych z XVIII i XIX wieku*, Kalwaria Zebrzydowska 2021.

Wśród archiwaliów przeworskich zachował się inwentarz⁴⁵ pochodzący z 1895 r., a więc z czasów gwardiana o. Felicjana Fierka. Rękopis o wymiarach 212 × 338 mm liczy 92 strony (z czego tylko część jest zapisanych)⁴⁶. Treść ujęta jest w formę drukowanego formularza⁴⁷, zatytułowanego *Interrogationes pro conficiendo inventario rerum ecclesiarum et conventualium* (Pytania do sporządzenia inwentarza rzeczy kościelnych i klasztornych).

Il. 1. Zespół kościelno-klasztorny Bernardynów w Przeworsku, widok od strony południowo-wschodniej; fot. J. Zajęczkowski, Jasło, 1885–1895 (źródło: Muzeum Narodowe w Krakowie, nr inw. XX-f-2720, repr. Pracownia Fotograficzna MNK: B. Cygan, M. Szczypiński, M. Żak)

⁴⁵ APBK, sygn. IX–18, *Inventarium conventus Przeworscensis PP. Bernardinorum*, 1895.

⁴⁶ H.E. Wyczawski OFM, *Katalog Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie*, s. 351.

⁴⁷ Sz. Wilk, *Wstęp*, [w:] Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 18.

Zgodnie z powyższym, inwentarz podzielony jest na dwie części – I. *Ecclesia* (Kościół) oraz II. *Conventus* (Klasztor). Pierwszą z części otwiera sekcja „A. *Aedes sacra*” (Budynek sakralny), zawierająca pytania dotyczące czasu powstania świątyni, fundatora, materiału, wezwania, pokrycia dachu. Następne sekcje noszą tytuły „B. *Altare majus*” (Ołtarz główny) i „C. *Altaria minora*” (Ołtarze mniejsze, tj. boczne), a zanotowano tam informacje o ich wezwaniach, materiale i konsekracji, ponadto dodając wiadomości o chrzcielnicy, konfesjonałach czy ławkach dla wiernych. W dalszej kolejności zobowiązywano wypełniającego formularz do podania informacji co do takich kwestii, jak „D. *Vexilla processionaria*” (Chorągwie procesyjne), „E. *Imagines gestatoriae a puellis in processionibus portari solitae*” (Obrazy noszone przez dziewczęta w czasie procesji, tj. feretrony), „F. *Organum*” (Organy). Sekcja pod nazwą „G. *Sacristia*” (Zakrystia) dotyczy jej stanu i zabezpieczeń. Obszerniejsze są dalsze partie inwentarza: „H. *Vasa sacra*” (Naczynia sakralne), gdzie zaprezentowano stan kielichów, puszek, monstrancji, relikwiarzy. Pod nazwą „I. *Paramenta sacra*” kryją się szaty liturgiczne, uporządkowane według typów (ornaty, dalmatyki, pluwiały, stuły). Osobną kategorię w inwentarzu tworzą „K. *Lintheamina sacra*” (Bielizna sakralna), czyli obrusy, alby, humerały, korporały, puryfikaterze, palki, cingula; pozostałe przedmioty znalazły swe miejsce w części „L. *Alia utensilia*”. W dalszej kolejności natrafiamy w inwentarzu na „M. *Libri liturgici*” (Księgi liturgiczne), wśród których wyróżniono mszały, rytuały, kancjonały, ewangeliarze. Sekcja nosząca nazwę „N. *Depositorium*” odnosi się do skarbcza znajdującego się obok zakrystii, w kolejnej „O. *Campanile*” omówiono dzwony kościelne i dzwonnice, zaś jako ostatnie w części poświęconej wyposażeniu kościoła znalazły się „P. *Vota pertinentia ad reliquias sanctorum et miraculosas imagines*” (Wota odnoszące się do relikwii świętych i cudownych obrazów). Zagadnień duszpasterskich nie dotyczy

bezpośrednio druga część źródła, zatytułowana „II. Conventus” (Klasztor), podzielona na sekcje: „A. Aedificia conventualia” (Budynek klasztorne) i „B. Bona Conventus” (Dobra klasztorne).

Fragment inwentarza konwentu przeworskiego
dotyczący budynku kościoła⁴⁸

Ecclesia

A) Aedes sacra.	
1. Quo anno extructa?	Circiter a. 1450
2. Cuius sumptibus?	Raphael de Tarnów
3. An e muro solido vel lignea?	e solido muro
4. Num fornice (sklepienie) vel tantum pavimento (sufit) munita?	fornice munita
5. Num pavimentum inferius (podłoga) habeat lapideum vel ligneum	pavimentum marmoreum
6. Titulus Ecclesiae?	Sta Barbara V. et. Martir
7. An consecrata vel tantum benedicta?	probabilins consecrata sed non constat per quem et quando
8. Si sit consecrata, per quem? quo anno fuerit consecrata? et an existat documentum consecrationis?	Desunt omnino documenta consecrationis
9. Num sit coloribus depicta	dealbata
10. Num tecta sit lamina (blachą) vel tegulis (dachówką) vel tantum scandulis (gontami)?	tecto tegulis veteris formae
11. Num et in quali summa assecurata sit contra incendii damna et quis ferat expensam in assecurationem?	assecurata in Cracoviensi Societae in summa 1550 fl. a. v. ipse conventus solvit expensa
12. Num et qualia adsint in Ecclesia Monumenta vel Epitaphia	a) Dom. Andream Iustimonti hospes intueri. Vivam iusta mentis ideam ex eo depromptura

⁴⁸ APBK, sygn. IX–18, *Inventarium conventus Przeworscensis PP. Bernardino-rum*, 1895, s. 1–2.

Z inwentarza dowiadujemy się, że w świątyni pw. św. Barbary znajdowało się osiem ołtarzy bocznych, cztery konfesjonały i zaledwie dziesięć ławek dla wiernych. W zakrystii przechowywano pięć kielichów, trzy puszki, dwie monstrancje i dwa relikwiarze. Zakonnicy wykorzystywali 21 ornatów białych, 8 ornatów czerwonych, 4 ornaty fioletowe, 2 ornaty zielone, 6 ornatów czarnych, 3 pary dalmatyk białych, 1 parę dalmatyk czerwonych, 1 parę dalmatyk zielonych, 1 parę dalmatyk czarnych, 2 kapy białe, 2 kapy czerwone, 1 kapę zieloną, 1 kapę fioletową, 2 kapy czarne.

10. Księga przychodów i wydatków

Inwestycje prowadzone przez Bernardynów przeworskich na przełomie XIX i XX w. dokumentuje rękopis z wykazem przychodów i wydatków na restaurację kościoła i klasztoru⁴⁹. Wąska, mierząca 170 × 417 mm księga zawiera 196 stron (s. 81–196 niezapisane)⁵⁰. Najwcześniejszy wpis pochodzi z września 1897 r., a zatem z czasów gwardiana o. Felicjana Fierka. Rejestr kontynuowano na polecenie jego następców: o. Aleksandra Wójcika, o. Franciszka Woźnego i o. Herkulana Ziarnka. Treść zamykają wpisy poczynione przez o. Fulgenteo Szklanego 25 maja 1918 r. Bernardyni prowadzili wykaz przychodów i wydatków na własne potrzeby, aby kontrolować finanse przeznaczone na tytułowe przedsięwzięcie, czyli kompleksowy remont zabudowań kościelno-klasztornych.

⁴⁹ APBK, sygn. IX–19, *Przychody i wydatki na restaurację budynków klasztoru Bernardynów w Przeworsku, 1897–1918*.

⁵⁰ H.E. Wyczawski OFM, *Katalog Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie*, s. 351; Sz. Wilk, Wstęp, [w:] Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 18–19.

Fragment księgi przychodów i wydatków w maju 1899 r.

Maj [‘99]

Dochody

Gmina Bóbrka 2 fl, Polanka 3 f 50, Widacz 3 fl, Żupawa 2 fl	10,50
N. 1 fl 50, Dunikowice 3 f 46, Podegrodzie 1 fl, Poręby Kup. 3 f 70	9,66
Kowalowa 3 fl, Brzyna 2 f 20, Borowe 3 f 69, N. 110 fl	118,89
N. 85 fl, Krzemienica 2 f 90, Flinik 2 fl	89,90
	228,95

Rozchody

A conto Wielkiego Ołtarza 12 maja 350 fl	350,00
telegramy po obrazu 8 f 39, kable dzwonki elektrycz=	8,39
ne 46 f 57, książki kwestar. i przypory do pis. 10 f 50,	57,07
za zwożenie posadzki 3 fl, od gaszenia wapna 4 f 50,	7,50
naczynia murarskie 5 f 65, gips 16/5 25 fl	30,65
I tydzień murarzom 88 fl	88,00
stolarz a conto 20 fl, 1/5 stolarzowi a conto okien	20,00
50 fl, piasek 8 fl, 2 tydzień murarz 77 fl 10	135,10
a conto cementu dostarczonego 60 fl	60,00
III tydz. 56 fl, Betler a conto posadzki 200 fl,	256,00
stolarz 20 fl, hydraulika 14 fl, okucie do	34,00
okien 15 fl., IV tydz. murarzom 66 fl	81,00
V tydzień murarzom 55 f 74, a conto gzymsa=	55,74
tury 35 fl, VI tydz. murarz. 79 fl 68	114,68
	1298,13

Treść ma układ tabelaryczny, na dwóch sąsiadujących ze sobą stronach ilustrowano „przepływ finansów” w ten sposób, że na stronie lewej (verso) rejestrowano przychody, na stronie zaś prawej (recto) – wydatki. Mniejszy okres rozliczeniowy stanowił miesiąc, gdy podawano sumę przychodów i rozchodów, większy zaś rok, gdy ponadto obliczano różnicę między nimi i wskazywano stan kasy klasztornej, co uwiarygodniały podpisy gwardiana i innych zakonników. Czasami spotykamy

również zestawienia kwartalne. Dodatkowe komentarze pojawiają się niekiedy przy okazji zmiany na urzędzie gwardiańskim, jak w kwietniu 1901 r. Książkę przeglądali przełożeni prowincji lub wizytatorzy generalni podczas wizytacji, o czym świadczą ich wpisy, pierwszy z nich sporządził 25 października 1900 r. prowincjał o. Łukasz Dankiewicz.

Ze źródła wynika, że w latach 1898–1899 znacząca część dochodów pochodziła z ofiar nadsyłanych z gmin galicyjskich, w odpowiedzi na odezwę skierowaną przez przeworskich zakonników. Wpłaty oscylowały zwykle wokół kilku, rzadko kilkudziesięciu florenów. Wśród dziesiątek miejscowości, z których napływały ofiary wymienionych w rękopisie, znajdują się m.in. Szczucin, Biecz, Horodyszcze, Przybysławice, Skawinki, Delatyn, Bełżec, Sławęcin, Gwoździec, Barwałd, Milatyn, Szczepanów, Tropie. Rękopis dowodzi, że pieniądze pochodziły także z kwesty odbywanej na terenie Galicji przez braci zakonnych z przeworskiego konwentu (np. w 1898 r. byli to br. Hugolin, br. Teofil i br. Łucjan). Zbiórkę ponownie ogłoszono w 1906 r., przygotowując się do odnowienia kaplicy Matki Bożej Pocięsznia. Wówczas to ofiary składali głównie przedstawiciele gmin zlokalizowanych w najbliższej okolicy Przeworska. Po stronie rozchodów znajdujemy informacje o takich wydatkach jak: prace przy głównym ołtarzu prowadzone przez Antoniego Rarogiewicza⁵¹, odnowienie fasady kościoła, elewacji prezbiterium i tynkowanie ściany północnej wykonane według planów Zygmunta Hendla, czy też naprawy zrealizowane przez organmistrza Aleksandra Żebrowskiego. Często pojawiają się na kartach rękopisu prace murarskie i towarzyszące im wydatki za wapno, cegły, dachówki. Wśród innych rzemieślników,

⁵¹ A. Dworzak, *Przeworski snycerz Antoni Rarogiewicz (1858–1925) – zarys twórczości*, „Modus. Prace z historii sztuki” 2017, t. 17, s. 38–40.

którym klasztor wypłacał wynagrodzenie występują szklarze, kowale, stolarze, blacharze i ślusarze. Natrafiamy także na zlecenie uwiecznienia przez fotografa kryjących się we wnętrzu kościoła zabytków. Wśród rozchodów występują koszty zakupu komody na bieliznę kielichową do zakrystii, wyzłocenie naczyń liturgicznych, dekorację ołtarza Matki Bożej, druk obrazów rozprowadzanych wśród ofiarodawców, a też opłata za asekurację (ubezpieczenie) budynków kościelno-klasztornych.

11. Kosztorysy prac regotycyzacyjnych

Szczegółowy przebieg i zakres prac regotycyzacyjnych skrupulatnie omówił czuwający nad ich realizacją krakowski architekt Zygmunt Hendel (1862–1929) w dwóch wersjach kosztorysów przygotowanych dla przeworskich Bernardynów. Pierwszy z nich, opatrzony datą 21 lutego 1898 r.⁵², spisany został w zeszycie o wymiarach 211 × 336 mm, liczącym 40 stron⁵³. Drugi, ukończony 1 października 1901 r.⁵⁴ ma mniejszą objętość (16 s.), a podobne wymiary (207 × 337 mm)⁵⁵. Służyły jako dokumentacja inwestycji zleconej Hendlowi przez przeworskich zakonników.

Na pierwszej stronie rękopisu z 1898 r. widnieje u góry napis: „Kosztorys na restaurację kościoła i zabudowań klasztornych OO. Bernardynów w Przeworsku”, obok umieszczono odcisk pieczęci o treści „Zygmunt Hendel / Architekt i koncesjonowany budowniczy / Kraków, ul. Gertrudy 7, II p.”.

⁵² APBK, sygn. IX–20, *Kosztorys na restaurację kościoła i zabudowań klasztornych OO. Bernardynów w Przeworsku*, 1898.

⁵³ H.E. Wyczawski OFM, *Katalog Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie*, s. 351.

⁵⁴ APBK, sygn. IX–21, *Kosztorys na restaurację kościoła i zabudowań klasztornych OO. Bernardynów w Przeworsku*, 1901.

⁵⁵ H.E. Wyczawski OFM, *Katalog Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie*, s. 351.

Identycznie rozpoczyna się kosztorys z 1901 r. Oba dzielą się na następujące części: „A. Restauracja kościoła”, „B. Restauracja całego klasztoru” – „I. Burzenia”, „II. Roboty murarskie”, „III. Roboty ciesielskie”, „IV. Roboty różne”. W rękopisie z 1898 r. znajduje się ponadto punkt „C. Nowa klatka schodowa”. W ramach każdej z tych części umieszczone są opisy podejmowanych działań, w drugiej kolumnie określono wymiar prac (w sztukach, metrach kwadratowych lub w metrach sześciennych), w trzeciej zaś koszt poszczególnych przedsięwzięć.

W odniesieniu do budynku kościoła Zygmunt Hendel planował zburzenie kruchty przylegającej do fasady świątyni, rozebranie krużganka zlokalizowanego wzdłuż kościoła od strony wirydarza, przekształcenie okien w prezbiterium, podmurowanie oszkarpowania kościoła, wymianę zniszczonego cokołu fasady, naprawę sterczyn szczytu fasady, wykonanie i osadzenie nowego portalu wraz z nowymi drzwiami, wymianę tynków na szczycie prezbiterium i „koronie” wieży, oszklenie wszystkich okien nawy i prezbiterium, remont wiązania dachowego nad nawą i restaurację organów.

W zabudowaniach klasztornych przewidywano wymianę części dachów, wyburzenia w obrębie korytarzy klasztornych, przywrócenie dawnego wejścia do klasztoru, przebudowę części okien, kompleksowy remont biblioteki klasztornej, położenie posadzki w krużganku, usunięcie części tynków z elewacji, naprawę uszkodzonego oszkarpowania czy wykonanie nowego wiązania dachowego nad częścią zachodnią klasztoru. Rękopis dokumentuje zastosowane techniki konserwatorskie i materiały budowlane, a przez ich pryzmat prezentuje zamierzoną i zrealizowaną przez architekta wizję przywrócenia gotyckiego charakteru zabytkowemu obiektowi kościelno-klasztornemu⁵⁶.

⁵⁶ Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 141–145.

Fragment kosztorysu prac regotycyzacyjnych autorstwa Zygmunta Hendla

13. Odbicie tynków na części kościoła od wirydarza,	około m2 po	125,00 0,30	47,50
14. Przemycie kwasem i ofugowanie tejże ściany	m2 po	125,00 3,00	375,00
15. Restauracja fasady głównej kościoła tj. wymiana zewnętrznych cegieł i osadzenie nowych prasowanych i glazurowanych na cemencie $15,50 \times 7,00 =$	m2 po	108,50 12,00	1296,00
14. Oskrobanie, zatarcie i poprawki tynków szczytów na prezbiterium bardzo bogato profilowanych z dodaniem rusztowania	m2 po	120,00 6,00	720,00
17. Naprawa pokrycia gzęmsów tychże szczytów dachówką karpówką z rusztowaniem	około mb po	60,00 3,00	180,00
18. Wykonanie i osadzenie nowego portalu z kamienia wapiennego u wejścia do kościoła z dodaniem stopnia wraz z przerobieniem dzisiejszego drzewiowego otworu $(2,00 \times 0,40 + 1,10 \times 0,6 + 1,40 \times 0,7) \times 2 \times 0,40 + (2,00 \times 0,40 \times 0,15) =$	m3 po	2,072 350,00	725,20

12. Fascykuły akt luźnych

Zachowane dokumenty wytworzone i zgromadzone przez przeworski klasztor OO. Bernardynów zebrano w dwa fascykuły. Pierwszy z nich⁵⁷ liczy 394 strony, przy wymiarach

⁵⁷ APBK, sygn. IX-1, *Akta klasztoru Bernardynów w Przeworsku*, 1678–1948.

247 × 400 mm⁵⁸. Znajdują się w nim, mające doniosłe znaczenie dla dziejów konwentu, archiwalia związane z kultem Przeworskiej Matki Bożej Pocieszenia. Zachowała się kopia listu o. Tadeusza Uklei do bpa Anatola Nowaka, ordynariusza przemyskiego, w sprawie koronacji cudownego obrazu (10 II 1926). Przeworski gwardian podzielił swoje pismo na trzy części, udowadniając, że istnieje „starożytność kultu (*antiquitas cultus*)”, „łaski – *copia gratiarum*” oraz „*concursus populi*” (część ze strony wiernych). Dwa miesiące później nadeszła do konwentu odpowiedź z kurii biskupiej, w której hierarcha poparł „piękną myśl” zakonnika, polecił jednak postarać się o większą liczbę świadectw z przeszłości i współczesnych dotyczących nadzwyczajnych interwencji Przeworskiej Madonny⁵⁹. Do kultu maryjnego odnosi się także wykaz ofiar na odnowienie kaplicy Matki Bożej Pocieszenia złożonych przez pracowników ogrodów miejskich w Przeworsku (1906).

W tym samym poszycie natrafiamy na interesujące certyfikaty autentyczności relikwii – np. św. Antoniego z Padwy wystawiony przez bpa Agostino Zampiniego OSA (1924)⁶⁰ czy św. Klary z Asyżu wystawiony przez o. Antoniego Santarellego OFM (1925). Kontakty z kurią przemyską dokumentuje korespondencja dotycząca profanacji Najświętszego Sakramentu, której dopuścili się dwaj mężczyźni, zawierająca prośbę o. Felicjana Fierka o zgodę na odprawienie nabożeństwa ekspiacyjnego (1896)⁶¹, a także korespondencja w sprawie udzielenia

⁵⁸ H.E. Wyczawski OFM, *Katalog Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie*, s. 348.

⁵⁹ Sz. Wilk, *Kult Matki Bożej Pocieszenia w kościele OO. Bernardynów w Przeworsku w latach 1772–1939*, s. 198–201.

⁶⁰ Edycja tekstu w: Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 354; Sz. Wilk, *Dzieje kultu Świętego Antoniego z Padwy w kościele OO. Bernardynów w Przeworsku*, „*Nasza Przyszłość*” 2019, t. 132, s. 228.

⁶¹ Edycja tekstu w: Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 338–340.

pozwolenia na wystawienie Najświętszego Sakramentu podczas nowenny ku czci św. Antoniego z Padwy (pismo o. Herkulana Ziarnka, 1917) i podczas oktawy ku czci św. Józefa (pismo o. Fulgentego Szklanego, 1922).

Spotykamy wykaz publikacji znajdujących się w bibliotece konwentu przeworskiego (1892–1897). Pewna grupa archiwaliów dokumentuje inwestycje remontowe prowadzone z inicjatywy klasztoru – należą do nich, sporządzone przez Walentego Mirkiewicza, wyliczenia dotyczące posadzki w kościele (1902) i wystawiony przez tegoż wykonawcę rachunek za ogrodzenie od strony zachodniej (1926). Warto zwrócić uwagę na dokument Miejscowej Komisji Szacunkowej o wyznaczenie odszkodowania za straty wojenne poniesione przez klasztor (1920), kopię pisma o. Fulgentego Szklanego do Rady Miasta Przeworska w sprawie sytuacji sanitarnej w mieście (1921) czy korespondencję o. Tadeusza Uklei z Magistratem przeworskim dotyczącą elektryfikacji kościoła Bernardynów (1925).

W drugim z facykułów⁶² (liczącym 408 stron, o wymiarach 265 × 420 mm)⁶³ odnajdujemy dalsze świadectwa kultu Matki Bożej Pocieszenia w postaci relacji czcicieli o łaskach doznanych za wstawiennictwem Przeworskiej Madonny (1903–1906). Obok nich znajdują się: pisma dotyczące redukcji mszy fundacyjnych (1895), drukowana odezwa o. Aleksandra Wójcika do gmin galicyjskich z prośbą o wsparcie renowacji kościoła i klasztoru (1898)⁶⁴, kurendy prowincjała o. Benedykta Wierciocha dotyczące misji franciszkańskich (1927) i jubileuszu 700-lecia śmierci św. Franciszka z Asyżu (1926) oraz rachunek

⁶² APBK, sygn. IX-112, *Akta klasztoru Bernardynów w Przeworsku, 1848–1974*.

⁶³ *Katalog Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie*, cz. 2, Z. Kazanowska (oprac.), Kraków 2011, s. 443.

⁶⁴ Edycja tekstu w: Sz. Wilk, *In servitio pacis et boni*, s. 341–345.

z Odlewni Dzwonów Braci Felczyńskich za dzwon o imieniu Cyprian, o masie 144 kg (1923). Wielu informacji dostarcza ją, sporządzane na polecenie przełożonych prowincji, relacje o stanie klasztoru i kościoła (pod nazwą „relatio annualis” lub „scheda”). Prezentują one zagadnienia ekonomiczne, a również kwestie określone zbiorczo jako „fabrica Ecclesiae”, obejmujące całokształt działań związanych z troską o świątynię i jej wyposażenie.

Fragment Odezwy do gmin galicyjskich skierowanej przez gwardiana o. Aleksandra Wójcika w 1898 r.⁶⁵

Wielkiego potrzeba nakładu, aby tę dawną pamiątkę po przodkach naszych od ruiny zachować i następnym pokoleniom w całości przekazać. My jednak zakonnicy, jako ubodzy synowie św. Franciszka Serafickiego, cośmy dobrowolnie ubóstwo Bogu ślubowali i żadnego majątku mieć nie możemy, ale z jałmużny wiernych żyć musimy, o własnych siłach kościoła nie odnowimy, dlatego też z rozkazu tegoż Naszego św. Ojca i Patriarchy Franciszka, do Was w Chrystusie Bracia z ufnością żebrzącą wyciągamy rękę. Naszym obowiązkiem jest modlić się i o dusz zbawienie się starać, a następnie o to wszystko, co do modlitwy usposabia, a do zbawienia dusz skutecznie dopomaga – zatem o kościoły. Jeżeli więc wyciągamy rękę i dla domu Bożego żebrzemy, to Boże sprawujemy dzieło, lecz nagroda zań w znaczniejszej mierze spada na tych, którzy od nas się nie odwracają, ale potem zlany cencik rzucają na ofiarę jako daninę i święty podatek Bogu na Jego chwałę większą, a sobie jako kapitał, który nie do opisania wysoko się procentuje w niebie i w taką sumę rośnie, że za niego rozległe i wspaniałe dziedzictwa kupisz sobie po śmierci w królestwie niebieskiem.

⁶⁵ APBK, sygn. IX–112, *Akta klasztoru Bernardynów w Przeworsku, 1848–1974*, s. 305.

Il. 2. Procesja Świąta Ciała Chrystusa przed kościołem
OO. Bernardynów; fot. przed 1914 (źródło: Muzeum w Przeworsku
Zespół Pałacowo-Parkowy, sygn. MP-F-661)

Archiwalia wytworzone przez Bernardynów obrazują charakter i zakres przedsięwzięć podejmowanych przez zakonników na przełomie XIX i XX w. Klasztor przeworski przeżywał w omawianym okresie i wzniosłe, i trudne chwile, przeplatane zwyczajną codziennością życia zakonnego i duszpasterskiego. Dysponując skromnymi możliwościami personalnymi, udało się choć w pewnym stopniu przywrócić świetność konwentu z epoki staropolskiej. Utrwalona w źródłach odnowa odbywała się w duchu reformy podjętej przez o. Bernardino dal Vago. Zespół kościelno-klasztorny stał się na powrót prężnie działającym ośrodkiem życia religijnego, oddziałującym na miasto i okolicę. Po latach, wielowiekowe zaangażowanie duszpasterskie przeworskich Bernardynów zostało uwieńczone erygowaniem przy klasztornej świątyni wikariatu duszpasterskiego (1971), podniesionego później do rangi parafii (1981).

Badania źródłoznawcze archiwaliów klasztornych mają przed sobą szerokie perspektywy. Wielce interesujące i przydatne byłoby zaprezentowanie rozważań analogicznych do powyższych w odniesieniu do innych klasztorów bernardyńskich w tym samym okresie. Powinny one rozpocząć się od porównania stopnia zachowania archiwaliów, ich rodzaju, a wreszcie zawartych w nich treści. Niektóre ze źródeł występowały powszechnie w ośrodkach kościelnych na przełomie XIX i XX w. niezależnie od rodzaju nadzoru kleryckiego, inne są właściwe wspólnotom zakonnym, kolejne charakterystyczne dla bernardyńskiej prowincji, a występują także akta specyficzne dla danego klasztoru. Postulowane badania pozwoliłyby na wskazanie podobieństw i różnic w dokumentowaniu działalności poszczególnych wspólnot klasztornych, w zależności od wielkości konwentu, jego lokalizacji i innych czynników.